

บทความวิชาการ

การควบคุมของรัฐต่อสังคม ชนบทผ่านนโยบายจำนำข้าว: ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสังคม กับกรณีศึกษาอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

วีระ หวังสัจจะโชค¹

¹ นักศึกษาระดับปริญญาเอก คณะรัฐศาสตร์ สาขาวิชาเอกการเมืองเปรียบเทียบ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ความสนใจ: นโยบายสาธารณะ, ทฤษฎีเศรษฐกิจการเมือง, ประชาธิปไตยเปรียบเทียบ, การเมืองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

บทคัดย่อ

งานศึกษานี้พยายามอธิบายความสัมพันธ์เชิงสถาบันในด้านของ ศักยภาพและการควบคุมของรัฐที่กระทำต่อสังคมชนบท จากการวิเคราะห์ เอกสารทางวิชาการ การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และสัมภาษณ์กรณีศึกษา ที่อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ข้อถกเถียงหลักของงานศึกษาพบว่า บทบาทของรัฐต่อนโยบายข้าวมีลักษณะที่เข้าควบคุมและแทรกแซงการ ดำรงชีวิตในสังคมชนบท จากการใช้กรอบวิเคราะห์สถาบันเชิงประวัติศาสตร์ เห็นว่าการผลิตข้าวเป็นการตอบสนองการพัฒนาไปสู่ความเป็นสมัยใหม่และ เศรษฐกิจการค้า เป็นชนชั้นที่เกิดจากผลผลิตของความเป็นสมัยใหม่ ผู้ถูก ควบคุมโดยรัฐผ่านนโยบายสาธารณะ จนมาถึงนโยบายจำนำข้าวที่ดำเนินการ มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 เป็นเครื่องมือของรัฐเพื่อการจัดความสัมพันธ์ เชิงสถาบัน (institution) กับสังคมชนบทในการควบคุมวิถีชีวิตของประชาชน ให้ต้องพึ่งพิงกับรัฐ โดยจุดเปลี่ยนสำคัญคือประกาศราคาจำนำตั้งแต่ปี 2544/45 ที่สูงกว่าราคาในกลไกตลาดทำให้ชาวนาไม่มีทางเลือกอื่นนอกจาก จะต้องเข้าหารัฐ เพราะชาวนาดำรงชีพด้วยรายได้จากการขายผลผลิต ไม่ใช่ ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน และรัฐบาลเห็นประโยชน์จากกลไกทางนโยบาย ดังกล่าวในการสร้างคะแนนเสียงกับประชาชน นโยบายจำนำข้าวจึงวาง รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสถาบันระหว่างรัฐและสังคมชนบทในฐานะที่ชาวนา ต้องพึ่งพิงรัฐ และให้การสนับสนุนรัฐบาลที่ดำเนินนโยบายดังกล่าว

คำสำคัญ: นโยบายข้าว, ชาวนาไทย, สถาบันนิยมใหม่